

2016:204

ANTIKNARISK MEDVERKAN

TJÄRSTAD KYRKOÅRD

RENOVERING AV BOGÅRDSMUR

TJÄRSTAD KYRKOÅRD
TJÄRSTAD SOCKEN
KINDA KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANITA LÖFGREN EK

Bakgrund

Basfakta om objektet

Beskrivning och historik

Tjärstad kyrka ligger på en höjd, ca 3 km sydöst om Rimforsa samhälle. Den äldsta kända kyrkan på platsen var en rundkyrka av sten. Den uppfördes sannolikt under 1100-talets andra hälft och är en av tre kända rundkyrkor i Östergötland. Rundkyrkan revs i samband med att en ny kyrka uppfördes på samma plats. Den nya kyrkan invigdes 1778, men tornet byggdes först ca 20 år senare.

Flygbilden från 1961 visar Tjärstad kyrka från sydväst. Foto i Östergötlands museums samlingar.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt kyrkan och utvidgats i etapper. De äldre delarna omger kyrkan på höjden. De yngre delarna är delvis terrasserade mot väster och fortsätter även ner i sluttningen mot söder och en flackare del i sydöst. Kyrkogården karaktäriseras av höjdskillnaderna och de olika delarna skiljer sig delvis åt, bl a genom gravvårdar av olika typ och ålder. Sedan flygbilden ovan togs i början av 1960-talet har en omläggning gjorts och omgärdningarna är till största delen borttagna och markytan är nu grästäckt. Trädkransen är fortfarande ett dominerande inslag runt kyrkogården.

Stödmuren runt den äldre kyrkogårdsdelen är lagd med skiftande läggningsteknik. Till största delen är muren kallmurad men har cementfogade sträckor i norr och öster. Den nu aktuella renoveringen gällde östra delen av södra muren, som är en relativt hög stödmur byggd av gråsten i olika storlekar. På murkrönets västra del står pollare med kätting och på den östra delen har det tidigare stått en häck av bergtall eller liknande. I murens västra del finns även ingången till ett bisättningsrum.

T v: Ingången till bisättningsrummet i södra muren. T h: Den södra huvudgången leder fram till kyrkans södra ingång. Foto Östergötlands museum 2006.

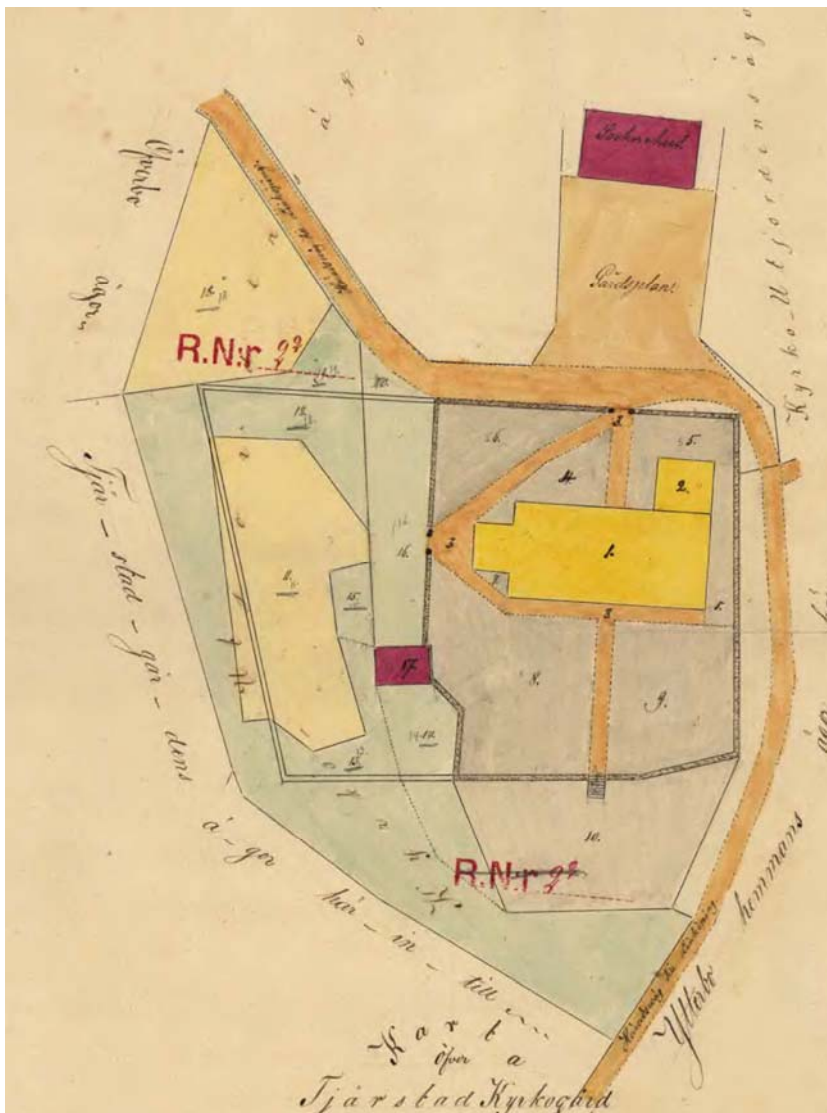
Renoveringen har gällt den södra murens östra del. Framför huvudmuren ligger en lägre stödmur. Foto Östergötlands museum 2014.

Den östra muren kan delas in i tre delar. T v: Längst i söder är muren uppbyggd av naturklivna stenar och därpå av mindre och rundare gråsten. T h: Den norra delen är uppbyggd av större klivna stenar.

Norra respektive västra muren. På den västra mursträckningen syns en avgränsning med pollare och kätting, som sedan fortsätter på södra muren fram till trappan. Foto Östergötlands museum 2006.

År 1855 gjordes en mätning med anledning av planerad utvidgning av kyrkogården mot väster. Lantmäteriet, akt nr 05-tjr-94. Den nu aktuella muren kan vara den vinklade muren söder om nr 9. I dag upplevs dock inte muren vara vinklad.

Tidigare kända renoveringsarbeten

Den låga muren söder om huvudmuren är troligen en stödmur som har byggts för att hindra huvudmuren att glida ut.

Kulturhistorisk bedömning

Tjärstad kyrka och kyrkogård med dess grindar, mur och trädkrans är en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Träden i trädkransen visar på det parkideal som blev vanligt på landsortskyrkogårdarna framför allt under 1800-talet. De träd som i dag står inne på kyrkogården markerar kyrkogårdens äldre utbredning och har därför ett extra historiskt värde. Det samma gäller grusgångarna och de olika murarna och omgärdningarna som är väsentliga för att man skall kunna se strukturen mellan de olika kvarteren och kyrkogårdens olika utvidgningar.

Kyrka och kyrkogård är skyddade enligt 4 kap Kulturmiljölagen.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/beställare

Rimforsa församling, Sandbacken 1, 590 43 Rimforsa.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

Muntligt samråd med länsstyrelsen.

Tidsperiod

Januari –februari 2016.

Problembild / skadebild

Murskada i södra murens östra del. Skadan finns noterad i inventeringen av bogårdsmurar 2004. Se Källor.

Målsättning med projektet

Renovering av bogårdsmuren med behållande av dess karaktär.

Arbetsbeskrivning

-

Södra muren hade delvis rasat i östra delen. På bilden syns även stenar som hör till den lägre stödmuren. Foto Östergötlands museum 2014.

Resultat

Genomförda arbeten

Den låga stödmuren har grävts bort. Man ser tydligt att murverket i murens lägre delar ligger mer ordnat än i den övre delen.

Södra muren öster om trappan. Delar av stödmuren ligger ännu kvar under snön.

Den södra muren har plockats ner mellan södra trappan och sydöstra murhörnet. Även stödmuren framför huvudmuren plockades ner på samma sträcka. Bakom

huvudmurens ytermantel låg enstaka stora stenar och i övrigt sandig jord. Innan muren återuppbyggdes lades ett lager med 16/32 stenfyllning bakom. En del av den äldre bakmurningens stora stenar lades överst på den nya fyllningen. Ingen geoduk har använts.

Stödmuren bestod av en enstensmur med en fyllning av blandad sten och jord innanför. Fyllningen grävdes bort och ersattes med 16/32 singel. Över detta har man lagt jord.

Nytt fyllnadsmaterial läggs bakom ytermanteln på både stödmur och huvudmur. Överst i stödmuren läggs ett lager jord. Foto Norrmans sten och markanläggning.

Huvudmur och stödmur efter omläggning.

Muren efter omläggning.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

-

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

På en sträcka i huvudmuren låg ett avvikande tunt skift med sten. En första tolkning var att det var ett äldre murkrön och att muren höjts i samband med eventuell uppfyllnad av kyrkogården. Motsvarande skift finns dock inte i den angränsande östra muren. Troligen rör det sig istället om en lagning av muren i samband med att den börjat glida – muren ligger i en sluttning. Samma skada kan också ha förorsakat att man byggde en lägre stödmur framför huvudmuren.

I jorden bakom muren påträffades ett överarmsben och en del av ett bäckenben. De bedömdes inte höra till någon grav och kommer att återbegravas på kyrkogården.

Godkännande/slutbesiktning

Utfört arbete kan godkännas ur antikvarisk synpunkt

I muren fanns ett tunt skift sten, som eventuellt kan ha kilats dit för att murens nederdel var på väg att glida ner i slutningen.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

Norrmans sten och markanläggning AB, Linköping.

Antikvarisk medverkan

Östergötlands museum genom antikvarie Anita Löfgren Ek.

Södra murens västra del var inte aktuell för åtgärder.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

2016-01-22 och 2016-02-24.

Fotodokumentation

Digital fotodokumentation förvaras på Östergötlands museum. Foto där inget annat anges: Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum. 2016.

Källor

Bogårdsmurar i Linköpings Stift. Östergötlands län. Inventering, del 3. Grenberger Byggnadsrestaureringskontor. 2004.

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift 2006. Tjärstad kyrka.

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering 2006. Tjärstad kyrkogård.

Östergötlands museums topografiska arkiv.

Lantmäteriet. Akt nr 05-tjr-94.

Övrigt

Tekniska uppgifter

Lokal	Tjärstad kyrkogård
Socken/stad	Tjärstad socken
Kommun	Kinda kommun
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	075 88 (7F 8i Tjärstad)
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
Öm dnr	90/16
Öm projektnr	510904
Lst dnr	-
Uppdragsgivare	Rimforsa församling
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	Januari – februari 2016

Dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.

2016:204